

1833 YILI SİVAS İLİ MERKEZ KAZASI GAYRİMÜSLİM NÜFUS DEFTERLERİNE GÖRE GAYRİMÜSLİMLERİN CİZYE VERGİSİ VE KONUT MÜLKİYETİ VERİLERİ VE FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ

ACCORDING TO THE SIVAS CENTRAL DISTRICT NON-MUSLIM POPULATION BOOKS IN1833 COUSE TAX, HOUSING OWNERSHIP AND PHYSICAL CHARACTERISTIC OF NON-MUSLIM POPULATION

Dr. Öğr. Üyesi Sezgin ZABUN¹

Öz

Sivas orta Anadolu'daki en kadim yerleşim yerlerinden birisidir. Savaşların meydan savaşı olduğu ve yoğun istila ve yağmaların yaşandığı dönemlerde sur ve kaleleriyle sakinlerine can ve mal güvenliği sağlamıştır. Güvenli oluşu münasebetiyle modern zamanlara kadar her dilden her dinden insanların göçüne tabi olmuştur. Geçmişte Rumların, Kıptilerin, Ermenilerin -günümüzde az sayıda da olsa Ermeni Sivaslılar mevcuttur- Türklerin, Kürtlerin, Çerkezlerin bir arada yaşadığı bir şehirdir. Timur istilasına kadar mal ve can emniyeti açısından güvenli şehir olma vasfını korumuşsa da, Timur'un istilası her anlamda Sivas' ı sarsmıştır. Zira kıtale ve yağmaya uğramıştır, daha da önemlisi çokta güvenilir olmadığı ortaya çıkmıştır. Bütün ekonomik varlığı yağmalanan Sivas ayrıca nitelikli insan kaynaklarını da kaybetmiştir. Bu çalışmada 1833 tarihinde Sivas merkezinde sayımı yapılan Gayrimüslim erkek nüfusunun cizye kayıtları, oturdukları meskenlerin mülkiyet durumları, şayet kira ise bir Müslim'den mi yoksa Gayrimüslimden mi olduğu, bunların ne anlama gelebileceği konuları incelenmiştir. Ayrıca Gayrimüslimlerin fiziksel özelliklerinde de saç, sakal renkleri, boyları ve yaş özellikleri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gayrimüslim nüfus, Cizye Vergisi, Sivas İli, 1833 Nüfus Defteri.

JEL Sınıflandırması: N3.

Abstract

Sivas is one of the most ancient settlements in Central Anatolia. During times when wars were a challenge battle and heavy infestations and looting occurred, the city and its fortifications provided safety for the residents of life and property. It has been subject to the migration of people from all walks of life to modern times in order to be safe. In the past it is a city where Greeks, Copts, Armenians, Turks, Kurds, Circassians live together. Until Tymur's invasion, Sivas province was a safe city in terms of property and life safety. The Tymur invasion, the city has shaken in all respects. Because the city of Sivas was plundered by Timur. In this study, the subjects of the cause tax records of the non-Muslim male population who were counted in the center of Sivas in 1833, the ownership status of the dwellings they live in, whether the rent is from Muslim or non-Muslim, and what they could mean. In addition, hair, beard colors, tongue and age characteristics of non-Muslims are also assessed.

Keywords: Couse Tax, Non-Muslim Population, The province of Sivas, 1833 Population Books.

JEL Classification: N3.

¹ Sivas Cumhuriyet Üni., İ.İ.B.F. İktisat Bölümü, sezginzabun@cumhuriyet.edu.tr

1. GİRİŞ

Osmanlı imparatorluğu hükmettiği büyük coğrafi alanda çok farklı etnik ve dini unsurları barındırmaktaydı. Her milletten, her dinden tebaası vardı. Çoğu yerleşim yerlerinde özellikle şehirlerde bu farklı unsurlar bir arada yaşamaktaydı.

Osmanlı ülkesindeki tüm vilayetlerde olduğu gibi Sivas vilayetinde de Türk-Müslüman ahali ile Ermeniler uzun yıllar huzur içerisinde ve birbirlerine karşı oldukça barışçıl bir muameleyle geçinmişlerdir. İhtilalci fikirlerin Ermeniler arasında olgunlaşmaya başlamasıyla birlikte bu huzur ve barış hali sarsılmış, komite mensubu Ermenilerin gerçekleştirdiği olaylar sonucunda iki unsur arasındaki ilişkiler tam tersi bir boyut kazanmaya başlamıştır. (Yüksel, 2014, s.124).

Batılılar “ Osmanlı Barışı “ ından söz ederek bu kadar farklı etnik ve dini unsuru bir arada huzur ve barış içinde yönetmiş olmalarını takdir ederler.

Zimmiler İslam ülkesinin vatandaşı olduklarından kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptirler. Din ile bağlantısı bulunmayan alanlarda zimmilerde kamu görevlisi olabilmektedir. Bu kaidenin tek istisnası zimmilerin devlet başkanlığı, ordu komutanlığı, valilik, sancak beyliği, sadaret ve kadılık gibi hâkimiyet hakkını kullanma manasını ifade eden görevlere getirilmeyişleridir (Akgündüz ve Öztürk, 2000, s.431).

Sivas’ taki Gayrimüslim nüfusun da kahir ekseriyetini oluşturan Ermenilerin durumu Osmanlı İmparatorluğu nezdinde diğer gayrimüslimlere göre daha pozitif anlamlar taşıyordu.

Osmanlı devletindeki Ermeniler kendi isimleriyle anılan millet statüsündeydiler ve hükümet nezdinde Osmanlı devletindeki en güvenilir Hıristiyan topluluk olarak görülüyorlardı. 1821 yılından itibaren Rumların yerini aldılar ve pekişen ayrıcalıklı konumlarından yararlandılar (Karpaz, 2010, s. 140).

Ermenilerin tebaayı sadıka olmasında belki de ilişkilerin ilk kuruluşunun rolü vardır.

Osmanlı Devleti, Anadolu’da Ermenilerin yaşadıkları toprakları kendi sınırlarına katmak için savaşmamış; aksine Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Safavi gibi Müslüman- Türk devletlerle harp etmiştir. Bu devletler mağlup edilince, Ermenileri meskûn oldukları topraklar Osmanlı sınırlarına katılırken, Ermenilerde otomatik olarak Osmanlı tebaası olmuşlardır (Alkan, 2007, s.367).

1844-1845 Temettüat defterleri kayıtlarına göre Sivas merkez kazasında tespit edilmiş olan hane sayısı (4345) genelde uygulanan 5 katsayısı ile çarpılırsa 21725 rakamına ulaşılır. Tablo-8’e göre 3024 Türk- Müslüman, 26 Kipti- Müslüman olmak üzere toplam 3050 Müslüman hane mevcuttur. 1256 Ermeni, 39 Katolik- Rum olmak üzere 1295 hane Gayrimüslim mevcuttur (Zabun, 2013, s. 54).

Sivas merkezindeki Gayrimüslim nüfusun çoğunluğunu Ermeniler teşkil ediyordu. “1831 yılı nüfus sayımlarına göre 12279 erkek nüfus tespit edilmiştir. Bunun % 67.21’ini (8253) Müslümanlar, % 32.78’ini Gayrimüslimler oluşturmakta idi (Gökçe, 2007,

s. 225). Nüfusun % 69.59'unu Müslümanlar oluşturmakta idi. Ermeniler nüfusun % 28.91'ini, Kiptiler ise % 0.60'lık kısmını oluşturmakta idi. Rum ve Katolik olarak kayıtlı olanlar ise % 0.90'ını oluşturmakta idi (Zabun, 2013, s. 55).

Sivas'ta ikamet eden Gayrimüslimlerin sosyo-ekonomik şartları Müslümanların şartlarından daha iyi durumda idi. Sivas merkezinde Müslümanlar için hane başına ortalama gelir 479.18 kuruş iken Gayrimüslimleri hane başına ortalama geliri 516.70 kuruştur (Zabun, 2013, s. 59).

Gayrimüslimlerin eğitim durumlarıyla ilgili olarak řu rakamlar bir fikir verebilir. Sivas merkezde özel Gayrimüslim lise sayısı 3' tür. Devam eden erkek öğrenci sayısı 127, devam eden kız öğrenci sayısı 100 olmak üzere toplam 227'dir. Özel Gayrimüslim ilkokul sayısı ise 154'tür. Devam eden erkek öğrenci sayısı 7855, devam eden kız öğrenci sayısı 1867 olmak üzere toplam 9722'dir (Güran, 2017, s. 129).

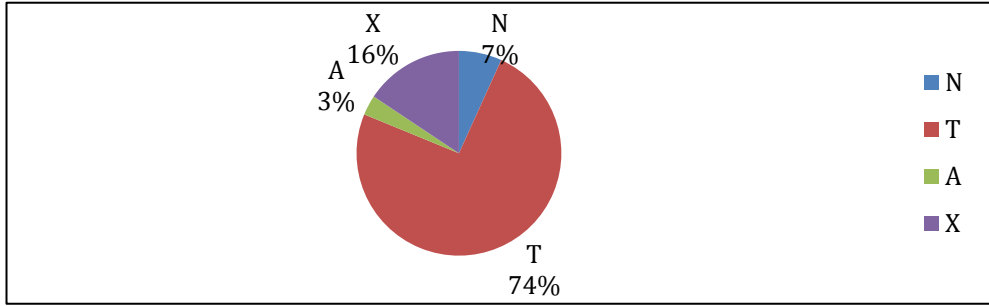
2. CİZYE VERGİSİNİN DAĞILIMI

Tablo 1'den izlenebileceği gibi, âlâ grubundan (üst gelir grubu) cizye vergisi verenler yoğunlaştığı mahalleler Üryan-ı Müslim (8 kişi), Ferhadbostan (7 kişi) ve Köhneçivan (7 kişi) mahalleleridir. Bütün mahallelerde evsat grubu (orta gelir grubu) olarak cizye vergisi kaydı mevcuttur. 10 mahallede edna grubu (alt gelir grubu) cizye vergisi kaydı bulunmamaktadır. 12 mahallede ise âlâ grubu (üst gelir grubu) kaydı yoktur.

Tablo:1: Gayrimüslimlerin Cizye Vergileri

MAHALLELER	CİZYE			
	N	T	A	X
AK DEĞİRMEN	18	122	0	20
AKÇA BÖLGE	11	100	2	16
ALİ BABA	1	17	0	3
BAB-I KAYSERİ	9	87	3	23
BAHTİYAR BOSTANI	3	17	1	4
BALDIR PAZARI	10	92	4	28
BAZAR	16	166	4	38
CAMİ-İ KEBİR	17	116	4	20
ECE	12	105	6	43
FERHAD BOSTAN	0	37	7	9
GÖKÇEBOSTAN	0	6	1	6
HACI MAHMUD	0	17	1	5
HACI ZAHİD	1	31	1	4
HAMAMARDI	0	8	1	0
HOCA İMAM	4	68	5	11
İMARET	0	4	0	0
KALE ARDI	2	3	0	0
KALE-İ CEDİD	0	2	0	1
KEÇİBULA	0	14	0	2
KIRCIK	0	20	0	1
KÖHNE CİVAN	3	48	7	11
KÖSEDERE-İ MÜSLİM	1	7	0	0
KÖSEDERE-İ ZİMMİ	11	123	2	21
KURT MESCİDİ	0	12	0	3
KÜÇÜK KENİSA	9	121	2	30
KÜÇÜK MİNARE	3	30	1	7
KÜÇÜKBENGİLER	5	114	3	8
OĞLAN ÇAVUŞ	2	26	0	2
OSMAN PAŞA	3	26	1	6
ÖRTÜLÜ PINAR	11	82	2	22
PAŞABEY	1	3	0	3
SARI ŞEYH	9	85	5	19
ŞAH HÜSEYİN	0	39	3	14
TEMÜRCÜLERARDI	3	144	4	10
TOKMAK KAPU	5	46	1	14
ÜRYAN-I MÜSLİM	14	74	8	27
ÜRYAN-I ZİMMİ	13	122	2	38
VELEDBEY	2	13	0	1
YAHYA BEY	1	2	3	0
HAN VE KAHVELER				
BEKİR ÇAVUŞ	1	19	2	0
PAŞA	0	28	2	0
SON	3	23	5	0
ŞEYH	0	14	2	0
SAHİFE 145	0	8	0	1
TOPLAM	204	2241	95	471
YÜZDE	3011	3011	3011	3011
	6,7752	74,43	3,155	15,64

Şekil: 1: Gayrimüslimlerin Cizye Vergilerinin Yüzde Dağılımı

1833 Sivas ili merkez kazası Gayrimüslim nüfus defterleri kayıtlarına göre kayıtlı erkek nüfusun cizye kayıtlarına göre nüfusun % 74'ü (2241) evsat (orta) olarak değerlendirilmiştir. % 7 'i (204) edna (alt) olarak vergilendirilmiştir. % 3'ü (95) âlâ (üst) olarak kayda geçmiştir. % 16' sı ise cizye vergisi ödememektedir veya başka yerde ödemektedir.

Yukarıdaki verilerden hareketle Gayrimüslim nüfusun neredeyse $\frac{3}{4}$ 'ü orta gelir grubundandır. % 7'sinin ise, alt gelir grubundan ve % 3'ünün de üst gelir grubundan olduğu söylenebilir. Bu bilgilerden hareketle 1833 yılında Sivas ili merkezinde ikamet eden Gayrimüslimlerin ekonomik durumlarının iyi olduğu ifade edilebilir.

Genellikle şehirlerarası veya uluslararası ticaret yapan Ermenilerin şehirdeki esnaf gruplarına göre maddi açıdan daha zengin oldukları belgelere yansımıştır. Örneğin 19.yüzyıl Sivas şehrinin içerisindeki en zengin ikinci esnafı, 51 249.5 kuruş mal varlığıyla Ermeni tüccarı Ankaralı Kırkor'dur (Demirel, 2007, s. 498).

Sivas'taki Gayrimüslim nüfusun kahir ekseriyetini Ermeniler oluşturmaktadır.

Genel olarak Ermeniler sanatkârlıkla ve ticaretle uğraşmaktadırlar. İnşaat işçiliği Ermeniler arasında azdır. Buna mukabil Rumlar arasında taşçılar, mimarlar, boyacılar, inşaat işçileri fazla olup, bunların çok az bir kısmı ticaretle uğraşmaktadır (Keskin, 2007, s. 253).

Sivas'ta çoğu Ermenilerin elinde olan otuz kadar zanaat vardır. Şehirde pek çok malın satıldığı oldukça çok sayıda dükkânın bulunduğu büyük çarşılar vardır. Küçük büyük dükkân sayısı 1200'den fazladır, zanaatların çoğu, özellikle de tüccarların büyük kısmı Ermenidir (Natanyan, 2008, s. 300).

3. GAYRİMÜSLİMLERİN KONUT MÜLKİYET DURUMLARI

1833 nüfus kayıtlarına göre Sivas merkez kazasında 1452 hane Gayrimüslim ikamet etmektedir. Bu hanelerden 838 hanesi kendi mülkiyetinde olan bir konutta ikamet ederken 614 hane ise kiracı konumundadır. Toplam hane sahiplerinin % 57.7 si kendi mülkü olan bir konutta ikamet ederken, % 42.3'ü ise kiracı konumundadır. Kiracı oranının bu kadar yüksek olmasını göçle ilişkilendirebiliriz. Cizye kayıtlarına göre nüfusun yaklaşık % 74' ü orta (evsat) ve yaklaşık % 3' ü âlâ (üst) olarak değerlendirildiğine göre bahse konu dönemde Sivas yoğun göç almış olabilir.

Gayrimüslim kiracıların Müslimlerden kiraladıkları konutların kiradaki toplam konutlara oranı % 59.6, Gayrimüslimlerden kiraladıkları konutların oranı ise % 40.4 tür (Tablo:2).

Tablo: 2: Gayrimüslimlerin Konut Mülkiyet Durumları

MAHALLELER	MÜLK	MÜSTECİR-İ MÜLK MÜSLİM	MÜSTECİR-İ MÜLK REAYA
AK DEĞİRMEN	49	20	06
AKÇA BÖLGE	42	12	18
ALİ BABA	3	4	2
BAB-I KAYSERİ	41	11	11
BAHTİYAR BOSTANI	4	8	1
BALDIR PAZARI	39	6	10
BAZAR	72	2	27
CAMİ-İ KEBİR	40	21	10
ECE MAHALLESİ	45	31	13
FERHAD BOSTAN	14	8	6
GÖKÇEBOSTAN	1	5	0
HACI MAHMUD	6	4	1
HACI ZAHİD	11	5	2
HAMAMARDI	1	4	0
HOCA İMAM	28	5	8
İMARET	0	1	0
KALE ARDI	4	0	0
KALE-İ CEDİD	2	0	0
KEÇİBULA	7	1	0
KIRCIK	8	2	3
KÖHNE ÇIVAN	19	3	8
KÖSEDERE-İ MÜSLİM	2	4	0
KÖSEDERE-İ ZİMMİ	50	15	16
KURT MESCİDİ	3	1	2
KÜÇÜK KENİSA	52	9	27
KÜÇÜK MİNARE	2	25	0
KÜÇÜKBENGİLER	45	6	13
OĞLAN ÇAVUŞ	4	11	1
OSMAN PAŞA	8	4	4
ÖRTÜLÜ PINAR	47	4	10
PAŞABEY	3	0	1
SARI ŞEYH	21	32	8
ŞAH HÜSEYİN	8	20	1
TEMÜRCÜLERARD	57	15	20
TOKMAK KAPU	19	8	4
ÜRYAN-I MÜSLİM	23	29	4
ÜRYAN-I ZİMMİ	50	28	20
VELEDBEY MAH.	6	2	0
YAHYA BEY MAH.	2	0	1
TOPLAM	1452	838	248

Müslimler ve Gayrimüslimler arasındaki bu ticari ilişkiden hareketle aralarında iyi ilişkiler olduğu söylenebilir.

Sivas Ermeni esnafına bir başka açıdan baktığımızda, Müslüman esnafı olan ticari ilişkilerin yoğunluğu, aralarındaki sonsuz güveni ve birbirlerine kefillik düzeyindeki ilişkileri arşiv kaynaklarına zengin bir şekilde yansıtmıştır. Örneğin 1850 tarihinde vefat eden Tüccar Kırkor'un 195 kişiden alacağı vardır. Bunların 49'u esnaf ve diğerleri ise Sivas halkının muhtelif kesimlerinden farklı meslek, din ve etnik özellikler gösterenlerdendir (DEMİREL, 2007, s. 499).

4. GAYRİMÜSLİM ERKEK NÜFUSUN FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ

Kayıtlarda boyları ile ilgili olarak kısa, orta, uzunca ve uzun kayıtları mevcuttur. Saç ve sakal renkleri ile ilgili olarak ise, kara, kumral, sarı, kır ve ak gibi ifadeler kullanılmıştır.

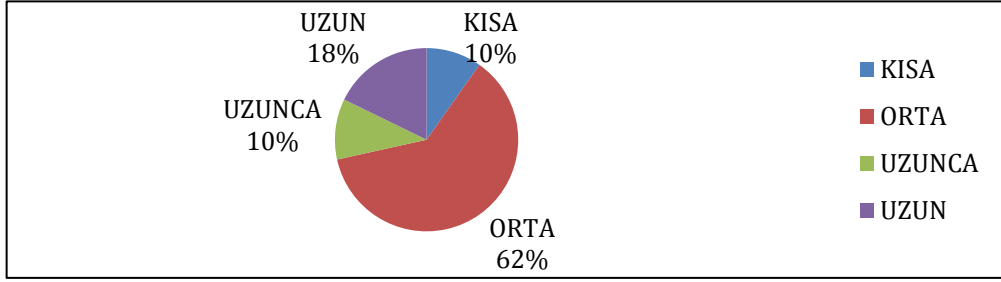
4.1. Boy Özellikleri

Kayıtlardaki ifadelerde gayrimüslim erkeklerin kısa, orta, uzunca ve uzun oldukları belirtilmiştir. Ancak, bu kavramların karşılığı konusunda detay verilmemiştir.

Tablo: 3: Gayrimüslimlerin Boyları

MAHALLELER	BOY			
	KISA	ORTA	UZUNCA	UZUN
AK DEĞİRMEN	10	80	18	23
AKÇA BÖLGE	14	65	12	24
ALİ BABA	1	14	0	3
BAB-I KAYSERİ	8	63	6	37
BAHTİYAR BOSTANI	2	19	1	0
BALDIR PAZARI	5	82	13	14
BAZAR	16	107	30	46
CAMİ-İ KEBİR	14	57	29	32
ECE	32	93	13	9
FERHAD BOSTAN	5	32	5	9
GÖKÇEBOSTAN	0	8	0	2
HACI MAHMUD	3	20	0	0
HACI ZAHİD	2	22	0	9
HAMAMARDI	4	4	1	0
HOCA İMAM	4	52	14	11
İMARET	0	3	0	0
KALE ARDI	1	2	2	0
KALE-İ CEDİD	0	1	1	1
KEÇİBULA	1	5	1	2
KIRCIK	2	8	3	3
KÖHNE CİVAN	1	40	9	12
KÖSEDERE-İ MÜSLİM	0	6	2	0
KÖSEDERE-İ ZİMMİ	11	85	13	17
KURT MESCİDİ	0	10	3	2
KÜÇÜK KENİSA	12	93	19	24
KÜÇÜK MİNARE	7	23	1	7
KÜÇÜKBENGİLER	9	82	8	15
OĞLAN ÇAVUŞ	3	16	2	6
OSMAN PAŞA	3	17	3	8
ÖRTÜLÜ PINAR	11	53	6	28
PAŞABEY	1	3	0	2
SARI ŞEYH	6	64	7	21
ŞAH HÜSEYİN	6	26	2	15
TEMÜRCÜLERARDI	28	88	6	18
TOKMAK KAPU	4	42	2	6
ÜRYAN-I MÜSLİM	10	65	9	21
ÜRYAN-I ZİMMİ	12	102	10	24
VELEDBEY	0	2	12	0
YAHYA BEY	0	0	2	3
HAN VE KAHVELER				
BEKİR ÇAVUŞ	1	14	5	0
PAŞA	4	17	2	7
SON	1	22	2	5
ŞEYH	2	7	6	1
SAHİFE 145	1	8	1	0
TOPLAM	257	1622	281	467
YÜZDE	2627	2627	2627	2627
	9,783	61,74	10,6966	17,777

Şekil: 2: Gayrimüslimlerin Boylarının Yüzde Dağılımı

1833 Sivas kazası Gayrimüslim nüfus defterleri kayıtlarına göre kayıtlı erkek nüfusun %62'sinin (1622) orta boylu , % 18'inin (462) uzun boylu , % 10'unun (281) uzunca boylu ve yine yaklaşık % 10'unun (257) kısa boylu olduğu anlaşılmaktadır.

Kayıtlara göre kayıtların tutulduğu dönemde Gayrimüslim erkeklerin çoğunluğunun orta boylu % 62, uzun boylu ve uzunca boylu olanlar ise toplam % 28 oranındadır. Kısa boylu olarak kayda geçenler ise % 10 oranındadır.

Mahallelere göre dağılımı gösteren tabloda İmaret, Kale-i Cedid, Kösedere-i Müslim, Veledbey ve Yahyabey mahallelerinde hiç kısa boylu kaydına rastlanmamaktadır. Sadece Yahyabey mahallesinde orta boylu olarak tavsif edilmiş kimse yoktur. Alibaba, Gökçebostan, Hacı Mahmud, Hacı Zahid, İmaret ve Paşabey mahallerinde ise uzunca boylu kimsenin kaydı yoktur. Bahtiyarbostan, Gökçebostan, Hacı Mahmud, Hamamardı, İmaret, Kaledere-i Müslim, Kurt Mescidi ve Veledbey mahallelerinde ise uzun boylu olarak kimsenin kaydı yoktur.

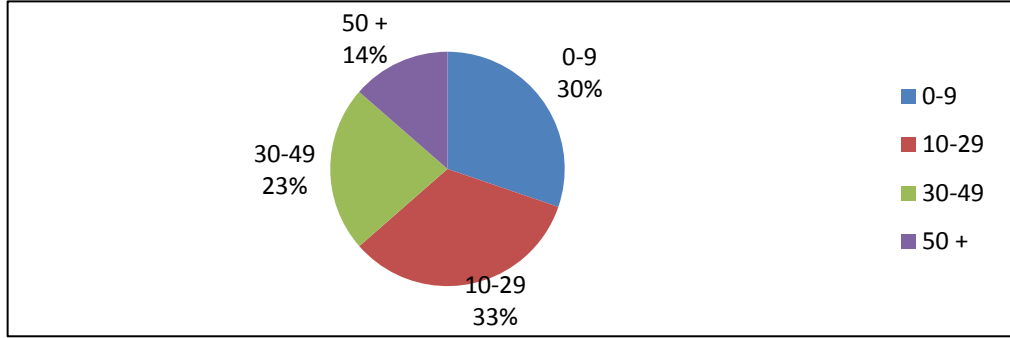
4. 2. Gayrimüslimlerin Yaşları

Sivas'ta 1833 yılında kaydı tutulan erkek gayrimüslim nüfusun yaşlarının homojen bir dağılım gösterdiği söylenebilir.

Tablo: 4: Gayrimüslimlerin Yaşları

MAHALLELER	YAŞ			
	0-9	10-29	30-49	50 +
AK DEĞİRMEN	74	80	49	39
AKÇA BÖLGE	64	60	32	48
ALİ BABA	11	12	6	4
BAB-I KAYSERİ	58	63	42	29
BAHTİYAR BOSTANI	5	13	11	3
BALDIR PAZARI	54	68	45	29
BAZAR	97	110	84	42
CAMİ-İ KEBİR	81	86	49	30
ECE	73	68	72	34
FERHAD BOSTAN	29	33	20	8
GÖKÇEBOSTAN	4	8	3	2
HACI MAHMUD	16	13	4	7
HACI ZAHİD	21	20	15	8
HAMAMARDI	7	3	4	2
HOCA İMAM	41	50	27	19
İMARET	0	3	0	1
KALE ARDI	2	2	1	2
KALE-İ CEDİD	1	2	0	1
KEÇİBULA	9	14	4	1
KIRCIK	12	12	10	2
KÖHNE CİVAN	34	34	27	12
KÖSEDERE-İ MÜSLİM	4	3	3	2
KÖSEDERE-İ ZİMMİ	74	77	61	29
KURT MESCİDİ	8	6	5	4
KÜÇÜK KENİSA	80	82	63	28
KÜÇÜK MİNARE	21	32	11	6
KÜÇÜKBENGİLER	64	66	50	28
OĞLAN ÇAVUŞ	26	17	11	5
OSMAN PAŞA	11	15	12	9
ÖRTÜLÜ PINAR	54	52	45	26
PAŞABEY	3	1	4	1
SARI ŞEYH	50	72	34	26
ŞAH HÜSEYİN	37	31	14	18
TEMÜRCÜLERARDI	91	83	60	41
TOKMAK KAPU	27	32	19	15
ÜRYAN-I MÜSLİM	48	60	44	25
ÜRYAN-I ZİMMİ	97	95	69	31
VELEDBEY	12	7	6	3
YAHYA BEY	0	5	3	1
HAN VE KAHVELER				
BEKİR ÇAVUŞ	0	14	8	0
PAŞA	0	16	10	5
SON	0	12	13	5
ŞEYH	0	8	8	0
SAHİFE 145	6	7	5	0
TOPLAM	1406	1547	1063	631
YÜZDE	4647	4647	4647	4647
	30,26	33,3	22,87	13,58

Şekil: 3: Gayrimüslim Erkek Nüfusun Yaşlarının Yüzde Dağılımı

1833 Sivas ili merkez kazası Gayrimüslim nüfus defterleri kayıtlarına göre kayıtlı erkek nüfusun % 30'u (1406) 0-9 yaş aralığında, % 33'ü (1457) 10-29 Yaş aralığında, % 23'ü (1063) 30-49 yaş aralığında, % 14'ü ise (631) 50 yaşın üstünde olduğu anlaşılmaktadır.

Nüfusun yaş aralıklarında homojen dağıldığı ifade edilebilir. 0-9 yaş aralığındaki % 30'luk oran dikkate alınarak bebek doğum oranlarının yüksek, bebek ölüm oranlarının düşük olduğu düşünülebilir. 50 yaş üzerindeki oranlarının düşük olmasından da ortalama ömrün 50-60yaş aralığını çok aşmadığı söylenebilir.

Tablo 4'e baktığımızda İmaret ve Yahyabey mahallelerinde 0-9 yaş aralığında kimsenin kaydı yoktur. Bunun dışında yaşların mahallelere dağılımında anlamlı bir durum dikkat çekmemektedir.

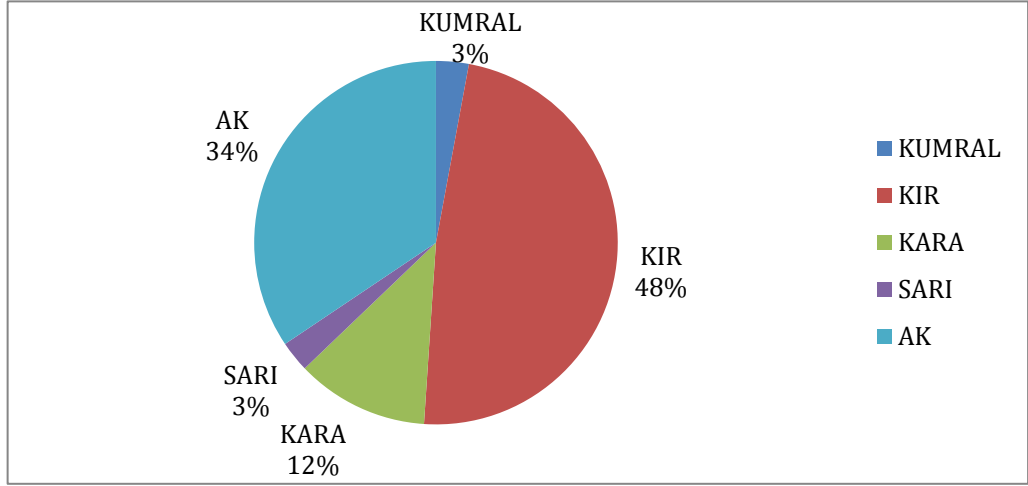
4.3. Gayrimüslim Erkek Nüfusun Sakal Renkleri

1833 nüfus kayıtlarında gayrimüslim erkeklerin sakallarının kara, kumral, sarı, kırmızı ve ak olduğuna dair kayıtlar mevcuttur. Buradan hareketle sakalın gayrimüslim toplumda ne kadar yaygın olduğu ve yaş ilerledikçe bir farklılık gösterip göstermediği bilgilerine ulaşılabilir.

Tablo: 5: Gayrimüslimlerin Sakallarının Rengi

MAHALLELER	SAKAL				
	KUMRAL	KIR	KARA	SARI	AK
AK DEĞİRMEN	3	23	3	1	21
AKÇA BÖLGE	0	14	2	1	11
ALİ BABA	0	2	0	0	2
BAB-I KAYSERİ	1	6	6	0	16
BAHTİYAR BOSTANI	0	4	3	1	0
BALDIR PAZARI	1	14	6	1	4
BAZAR	0	24	9	1	14
CAMİ-İ KEBİR	2	21	2	0	6
ECE	3	27	3	4	6
FERHAD BOSTAN	0	4	2	1	4
GÖKÇEBOSTAN	0	1	0	0	0
HACI MAHMUD	0	4	0	1	1
HACI ZAHİD	0	4	1	2	1
HAMAMARDI	0	1	0	0	1
HOCA İMAM	0	7	2	0	7
İMARET	0	1	0	0	0
KALE ARDI	1	1	0	0	1
KALE-İ CEDİD	0	0	0	0	0
KEÇİBULA	0	0	0	0	1
KIRCIK	0	1	1	0	0
KÖHNE CİVAN	0	8	1	0	1
KÖSEDERE-İ MÜSLİM	0	2	0	0	0
KÖSEDERE-İ ZİMMİ	0	6	2	0	13
KURT MESCİDİ	0	2	0	0	3
KÜÇÜK KENİSA	1	12	10	0	14
KÜÇÜK MİNARE	0	3	0	1	1
KÜÇÜKBENGİLER	3	12	1	0	13
OĞLAN ÇAVUŞ	0	0	0	0	3
OSMAN PAŞA	0	3	0	0	6
ÖRTÜLÜ PINAR	0	11	0	2	10
PAŞABEY	0	0	0	0	0
SARI ŞEYH	1	17	2	0	6
ŞAH HÜSEYİN	1	5	2	0	2
TEMÜRCÜLERARDI	1	22	5	1	14
TOKMAK KAPU	0	8	0	0	4
ÜRYAN-I MÜSLİM	0	10	0	0	12
ÜRYAN-I ZİMMİ	0	15	7	0	9
VELEDBEY	0	0	0	0	3
YAHYA BEY	0	1	0	0	0
HAN VE KAHVELER					
BEKİR ÇAVUŞ	0	0	0	0	0
PAŞA	0	0	0	0	2
SON	0	1	2	0	1
ŞEYH	0	0	0	0	0
SAHİFE 145	0	1	1	0	0
TOPLAM	18	298	73	17	213
	619	619	619	619	619
YÜZDE	2,90792	48,1	11,7	2,75	34,4
		4	9		1

Şekil: 4: Gayrimüslimlerin Sakallarının Renginin Yüzde Dağılımı

1833 Sivas ili merkez kazası Gayrimüslim nüfus defterleri kayıtlarına göre kayıtlı sakalı olan 619 kişinin % 48'inin (298) kır sakallı, % 36' sının (213) ak sakallı, % 12' sinin (73) kara sakallı, % 3' ünün (18) kumral sakallı ve % 3 ' ününde (17) sarı sakallı olduğu anlaşılmaktadır.

Kır sakallı olanların orta yaş ve ak sakallıların yaşlı oldukları öngörülürse (toplam sakallıların % 82'si) Gayrimüslim gençler arasında sakal uzatmanın çok yaygın olmadığı ifade edilebilir.

Sakallı gençler arasında kara sakallı olanların oranı sarı ve kumral olanların toplamının iki katına eşit olmasından hareketle sakalı kır ve ak olanlar hakkında da fikir yürütülebilir. Muhtemelen ak ve kır sakallı olanlarında 2/3 'ü gençliğinde kara sakallı idi.

Kır ve ak sakallıların (% 48'i , % 34 = % 82) oranlarının yüksekliğinden yaşlandıkça sakal bırakmanın arttığı ve yaygınlaştığı söylenebilir.

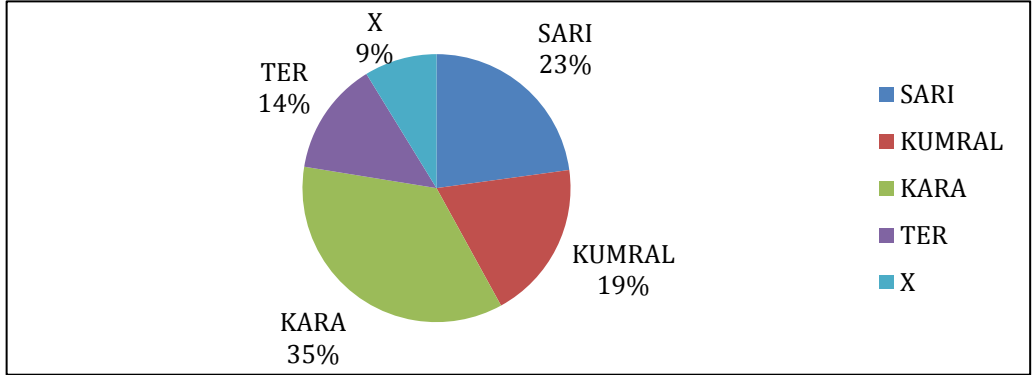
4.4. Gayrimüslimlerin Bıyıklarının Renkleri

1833 nüfus defterleri kayıtlarında bıyık bırakmanın yaygın olup olmadığı, yaygın ise renklerinin ne olduğuna dair kayıtlar mevcuttur. Kayıtlarda bıyıklarla ilgili olarak ter, kara, sarı, kumral, kır ve ak ifadeleri kullanılmıştır.

Tablo: 6: Gayrimüslimlerin Bıyıklarının Rengi

MAHALLELER	BIYIK				
	SARI	KUMRAL	KARA	TER	X
AK DEĞİRMEN	9	26	29	18	0
AKÇA BÖLGE	29	12	24	6	4
ALİ BABA	2	0	5	4	1
BAB-I KAYSERİ	6	7	42	13	9
BAHTİYAR BOSTANI	4	0	4	1	0
BALDIR PAZARI	13	13	28	9	11
BAZAR	38	17	48	13	11
CAMİ-İ KEBİR	24	8	35	10	11
ECE	36	7	33	6	7
FERHAD BOSTAN	10	7	10	2	2
GÖKÇEBOSTAN	3	1	0	4	0
HACI MAHMUD	4	0	4	5	2
HACI ZAHİD	1	9	9	3	2
HAMAMARDI	0	2	0	1	2
HOCA İMAM	12	13	13	7	8
İMARET	0	0	0	0	0
KALE ARDI	1	0	0	0	0
KALE-İ CEDİD	0	1	0	2	0
KEÇİBULA	0	0	5	1	3
KIRCIK	4	1	7	0	2
KÖHNE CİVAN	8	13	11	5	5
KÖSEDERE-İ MÜSLİM	0	2	2	2	0
KÖSEDERE-İ ZİMMİ	21	33	26	11	8
KURT MESCİDİ	2	0	4	3	0
KÜÇÜK KENİSA	23	20	22	16	15
KÜÇÜK MİNARE	2	4	17	2	3
KÜÇÜKBENGİLER	13	13	30	15	7
OĞLAN ÇAVUŞ	2	6	9	5	2
OSMAN PAŞA	3	5	9	4	0
ÖRTÜLÜ PINAR	24	6	26	4	8
PAŞABEY	3	1	1	0	0
SARI ŞEYH	6	18	25	11	3
ŞAH HÜSEYİN	7	4	19	3	1
TEMÜRCÜLERARDI	14	24	36	12	2
TOKMAK KAPU	5	11	7	4	7
ÜRYAN-I MÜSLİM	18	14	26	7	6
ÜRYAN-I ZİMMİ	33	17	37	13	8
VELEDBEY	3	2	2	2	0
YAHYA BEY	0	3	1	0	0
HAN VE KAHVELER					
BEKİR ÇAVUŞ	3	3	7	4	1
PAŞA	5	7	4	3	3
SON	5	6	6	8	0
ŞEYH	5	3	3	2	1
SAHİFE 145	3	0	3	1	0
TOPLAM	404	339	629	242	155
	1769	1769	1769	1769	1769
YÜZDE	22,8	4	6	8	2
		19,163	35,5	13,6	8,76

Şekil: 5: Gayrimüslimlerin Bıyıklarının Renginin Yüzde Dağılımı

1833 Sivas ili merkez kazası Gayrimüslim nüfus defterleri kayıtlarına göre kayıtlı erkek nüfustan 1769'unun bıyıklı olduğu görülmektedir. Bıyıklı olanların % 35' i (629) kara bıyıklı, % 23'ü (404) sarı bıyıklı, % 19'u (339) kumral bıyıklı, % 14'ü (242) ter bıyıklı ve % 9' unun bıyıksız olduğu görülmektedir.

Kayıtlı olanların % 91' inin bıyıklı olmasından hareketle 1833 yılında Gayrimüslimler arasında bıyık uzatmanın yaygın bir durum olduğu söylenebilir.

5. SONUÇ

Bu çalışmada 1831 yılında yapılması kararlaştırılan nüfus sayımı kapsamında 1833 yılında gerçekleştirilen Sivas merkezi Gayrimüslim kayıtları incelenmiştir. Bu çerçevede kayıtlı bulunan erkek nüfusun miktarı, cizye vergilerinin vasfı, konut mülkiyet durumları, boylarının özelliği, saç ve sakallarının renkleri tespit ve tasnif edilmiştir. Gayrimüslimler yaklaşık olarak 1/3'ünü oluşturuyorlardı. Büyük çoğunluğu Ermeni olmakla birlikte Rumlar ve Katolikan olarak tasnif edilen Gayrimüslimlerde vardı. Tamamı zanaatkar veya tüccar olan Gayrimüslimlerin çoğu ($\frac{3}{4}$) cizye vergisi kayıtlarına göre orta gelir grubuna mensuplardı. Bahse konu dönemde, aşırı kiralanmış konut miktarından hareketle Sivas'ın önemli miktarda göç aldığı söylenebilir. Gayrimüslimlerin ikamet ettiği konutların % 42.3'ünün (614 konut) kiralanmış konut olması izaha muhtaçtır. Zira 1844-1845 Sivas Temettüat defterleri kayıtlarında bütün Sivas (Müslim, Gayrimüslim), kiralanmış konut sayısı 207' dir. Temettüat kayıtlarında, Sivas merkezinde Gayrimüslimler toplam nüfusun 1/3' ü düzeyindedir. Nüfus defterlerindeki cizye kayıtlarına göre nüfusun % 74'ü (2241) evsat (orta) olarak değerlendirilmiştir. % 7' i (204) edna (alt) olarak vergilendirilmiştir. % 3'ü (95) âlâ (üst) olarak kayda geçmiştir. % 16' sı ise cizye vergisi ödememektedir. Toplam nüfusun % 77'si orta ve üst gelir grubundan olması göz önüne alındığında Sivas'taki Gayrimüslimlerin ekonomik koşullarının iyi olduğu ifade edilebilir. Kayıtlara göre nüfusun sadece % 9.7'si kısa boylu olarak tanımlanmış, % 90.3'ü ise orta, uzunca veya uzun boylu olarak tanımlanmıştır. Bu bilgilerden hareketle Gayrimüslimlerin büyük çoğunluğunun kısa olmadığını, orta veya uzun olduğunu söyleyebiliriz. Kayıtlardaki sakal özelliklerinden sakallı olan 619 kişinin % 48'inin (298) kır sakallı, % 36' sının (213) ak sakallı, % 12' sinin (73) kara sakallı, % 3' ünün (18) kumral sakallı ve % 3' ününde (17) sarı sakallı olduğu anlaşılmaktadır.

Kayıtlardaki bıyık özelliklerinden bıyıklı olanların % 35' i (629) kara bıyıklı, % 23'ü (404) sarı bıyıklı, % 19'u (339) kumral bıyıklı, % 14'ü (242) ter bıyıklı ve % 9'unun bıyiksız olduğu görölmektedir. Kayıtlı olanların % 91' inin bıyıklı olmasından hareketle 1833 yılında Gayrimüslimler arasında bıyık uzatmanın yaygın bir durum olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

Tarih : Dosya No : Gömlek No :2400 Fon Kodu : NFS.d..

Sivas eyaleti, Sivas sancağı, Sivas merkez kazası, reaya defteri.

Akgündüz, A, ve S. Öztürk, (2000), Bilinmeyen Osmanlı, OSAV, İstanbul.

Alkan, N, (2007), "Hoşgöründen Yol Ayrımına Ermeniler" Hoşgörü Toplumunda Ermeniler Sempozyumu, Erciyes Üniversitesi Yayını-153 C. 3.

Demirel, Ö, (2007), "Sosyo-Ekonomik Açından Osmanlı Dönemi Sivas Ermenileri", Hoşgörü Toplumunda Ermeniler Sempozyumu, , Erciyes Üniversitesi Yayını-153 . C. 3.

Gökçe, T, (2007), "1831 Nüfus Sayım Sonuçlarına Göre Sivas Sancağının Demografik Yapısı", Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri, 21-25 Mayıs, Sivas, Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Güran, T. (2017), Resmi İstatistiklere Göre Osmanlı Toplum ve Ekonomisi, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Karpat, K, (2010), Osmanlı Nüfusu 1830-1914, Timaş Yayınları, İstanbul.

Keskin, M. (2007), "Ermeni Milliyetçiliğinin Doğuşunun Ekonomik Nedenleri: Kayseri Örneği", Hoşgörü Toplumunda Ermeniler Sempozyumu, Erciyes Üniversitesi Yayını-153.

Natanyan, B. (2008), Sivas 1877, Yayına Hazırlayan Arsen YARMAN, Bir Zamanlar Yayıncılık, İstanbul.

Yüksel, M, "Dünü Hatırlamak, Bugünü Anlamaktır." Ermeni Ayaklanmaları (1890-1909) Sempozyumu 23 Ocak 2014 Ankara, TTK.

Zabun, S.,(2013), Sivas 1844-1845 Temettuat Defterleri, Buruciye Yayınları.